

LISINSKI / JELAČIĆ

**Glazba, umjetnosti i politika:
revolucije i restauracije u Europi
i Hrvatskoj 1815.-1860.**

**Music, Arts and Politics:
Revolutions and Restorations in
Europe and Croatia, 1815-1860**

UREDNICI / EDITORS

Stanislav Tuksar

Vjera Katalinić

Petra Babić

Sara Ries

HMD

**GLAZBA, UMJETNOSTI I POLITIKA: REVOLUCIJE I RESTAURACIJE
U EUROPI I HRVATSKOJ 1815.-1860.**

**MUSIC, ARTS AND POLITICS: REVOLUTIONS AND RESTORATIONS
IN EUROPE AND CROATIA, 1815-1860**

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Odsjek za povijest hrvatske glazbe

HRVATSKO MUZIKOLOŠKO DRUŠTVO

Seriya – Series
MUZIKOLOŠKI ZBORNICI
MUSICOLOGICAL PROCEEDINGS

Br. 23 – No. 23

CROATIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
Department for History of Croatian music

CROATIAN MUSICOLOGICAL SOCIETY

**GLAZBA, UMJETNOSTI I POLITIKA:
REVOLUCIJE I RESTAURACIJE
U EUROPI I HRVATSKOJ 1815.-1860.**

**Uz 200. obljetnicu rođenja Vatroslava Lisinskog
i 160. obljetnicu smrti bana Josipa Jelačića**

**MUSIC, ARTS AND POLITICS:
REVOLUTIONS AND RESTORATIONS
IN EUROPE AND CROATIA, 1815-1860**

**On the Occasion of 200th Anniversary of Vatroslav Lisinski
and 160th Anniversary of the Death of *Ban* Josip Jelačić**

Urednici – Editors

STANISLAV TUKSAR
VJERA KATALINIĆ
PETRA BABIĆ
SARA RIES

ZAGREB
2021.

Izdavanje ovog djela novčano su poduprli:
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

© 2021 Hrvatsko muzikološko društvo

HAZU: ISBN 978-953-347-439-7

HMD: ISBN 978-953-6090-70-9

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice
u Zagrebu pod brojem 001125651

Printed in Croatia (EU)

SADRŽAJ / CONTENTS

Predgovor	13
Foreword	18
PLENARNA IZLAGANJA / KEYNOTE ADDRESSES.....	23
Vjera Katalinić (Zagreb)	
Vatroslav Lisinski i njegovi suvremenici u mreži glazbenih institucija.....	25
Summary: Vatroslav Lisinski and His Contemporaries in the Network of Music Institutions	43
Philip Bohlman (Chicago – Berlin)	
Johann Gottfried Herder, the Journey of Heroes, and the Age of Epic	45
Sažetak: Johann Gottfried Herder, putovanje heroja i doba epa	66
Ludwig Steindorff (Kiel)	
Empire and Nation – Croatia in the Context of Two Competing Concepts in Europe	67
Sažetak: Carstvo i nacija – Hrvatska u kontekstu dviju konkurentskih ideja u Europi	80
VATROSLAV LISINSKI	81
Sanja Majer-Bobetko (Zagreb)	
Glazbenohistoriografske varijacije na temu Vatroslav Lisinski	83
Summary: Music-historical Variations on the ‘Vatroslav Lisinski’ Theme	94
Mladen Tarbuk (Zagreb)	
Who Really Composed the Opera <i>Love and Malice</i>?	97
Sažetak: Tko je uistinu skladao operu <i>Ljubav i zloba</i> ?	112

Marijana Kokanović Marković (Novi Sad)	
Vatroslav Lisinski u Novom Sadu 1847. godine	113
Summary: Vatroslav Lisinski in Novi Sad in 1847	124
Stanislav Tuksar (Zagreb)	
Lisinski – 1848 – Jelačić: Music, Arts and Politics in the Life of the Young Man as Artist	125
Sažetak: Lisinski – 1848. – Jelačić: glazba, umjetnost i politika u životu mladog čovjeka kao umjetnika	132
Rozina Palić-Jelavić (Zagreb)	
Porin i Nikola Šubić Zrinjski. Oris (glazbene) heroizacije naslovnih likova u operama Lisinskoga i Zajca u svjetlu romantičarskih i nacionalnih ideja 19. stoljeća	133
Summary: <i>Porin</i> and <i>Nikola Šubić Zrinjski</i> . An Outline of the (Musical) Heroization of the Main Characters in Operas by Vatroslav Lisinski and Ivan Zajc from the Standpoint of Romanticist and National Ideas in the 19th Century	180
Sara Ries (Zagreb)	
Franjo Ksaver Kuhač (1834-1911) on Vatroslav Lisinski	181
Sažetak: Franjo Ksaver Kuhač (1834.-1911.) o Vatroslavu Lisinskom	193
Domagoj Marić (Zagreb)	
Narativ o Vatroslavu Lisinskom, o stotoj godišnjici rođenja, u tekstovima Milana Ogrizovića (1919.) i Božidara Širole (1922.)	195
Summary: Narrative on Vatroslav Lisinski on the Occasion of His 100th Anniversary in Texts by Milan Ogrizović (1919) and Božidar Širola (1922)	214
Antonija Bogner-Šaban (Zagreb)	
Kulturološko i kazališno u filmu <i>Lisinski</i> (1944.) Oktavijana Miletića	215
Summary: Culturological and Theatrical Aspects of the Film <i>Lisinski</i> (1944) by Oktavijan Miletić	230
Fatima Hadžić (Sarajevo)	
Uloga glazbe u procesu hrvatske integracije u Bosni i Hercegovini	231
Summary: The Role of Music in the Process of Croatian Integration in Bosnia and Herzegovina.....	251
Kristina Perkola (Priština/Prishtine)	
Hrvatski skladatelj Vatroslav Lisinski u albanskoj literaturi i na glazbenoj sceni Kosova	253
Summary: The Croatian Composer Vatroslav Lisinski in Albanian Literature and in Musical Life of Kosovo	261
Nada Bezić (Zagreb)	
Likovni prikazi Vatroslava Lisinskog	263
Summary: Visual Presentations of Vatroslav Lisinski	296

Ana Popović (Osijek)

- Vatroslav Lisinski in the Urban Toponymy of Towns
in the Republic of Croatia**.....297
Sažetak: Vatroslav Lisinski u urbanoj toponimiji gradova
Republike Hrvatske.....309

Veljko Lipovšćak (Zagreb)

- Skladbe Vatroslava Lisinskog na nosačima zvuka**.....311
Summary: Compositions by Vatroslav Lisinski Recorded
on Sound Media.....327

JOSIP JELAČIĆ329**Andelko Mijatović (Zagreb)**

- Josip Jelačić (1801. – 1859.), austrijsko-krajiški časnik i hrvatski ban**331
Summary: Josip Jelačić (1801-1859), the Austrian Military Frontier Officer
and Croatian *Ban*337

Petra Babić (Zagreb)

- Laval and Albert Nugent: Jelačić's Background in 1848**.....339
Sažetak: Laval i Albert Nugent: Jelačićevo zaleđe 1848. godine.....365

Nikolina Šimunović (Zagreb)

- To the Glory of Josip Jelačić: Occasional Poems in the Documentary
Collection I of the Croatian History Museum**367
Sažetak: *Na slavu Josipa Jelačića*: Prigodne pjesme u Dokumentarnoj
zbirci I. Hrvatskog povijesnog muzeja.....384

Vlasta Švoger (Zagreb)

- Josip Jelačić i Andrija Torkvat Brlić: od privatnih druženja
do bliske političke suradnje**.....385
Summary: Josip Jelačić and Andrija Torkvat Brlić: From Private
Gatherings to Close Political Cooperation.....401

Marina Bregovac Pisk (Zagreb)

- Josip Jelačić's Acquisition of *Objets d'Art* (Examples from the
Collection of Paintings of the Croatian History Museum)**403
Sažetak: Josip Jelačić kao naručitelj umjetnina (primjeri iz Zbirke slika
Hrvatskog povijesnog muzeja).....419

Irena Kraševac (Zagreb)

- Spomenik čini grad: ban Josip Jelačić i njegov spomenik u Zagrebu**421
Summary: The Monument is a City: the *Ban* Josip Jelačić and His
Monument in Zagreb432

Mislav Barić (Zagreb)

- Forming the National Guard and the Attempt at Organizing a Croatian National Army**.....435
 Sažetak: Formiranje Narodne garde i pokušaj organiziranja narodne hrvatske vojske450

Branko Ostajmer (Zagreb)

- »For Hungarians as a Punishment, for Croatians as a Reward«: Similarities and Differences of Croatian and Hungarian Views on the Revolutions of 1848-49 and the Era of Neoabsolutism**451
 Sažetak: »Mađarima za kaznu, Hrvatima za nagradu«: sličnosti i razlike u hrvatskim i mađarskim pogledima na revolucije 1848.-1849. i na razdoblje neoapsolutizma464

GLAZBA / MUSIC465**Gloria A. Rodríguez-Lorenzo (Oviedo)**

- Melchor Gomis and the National Militia's Wind Band: Rafael de Riego's Hymn as Spanish National Anthem**467
 Sažetak: Melchor Gomis i puhački orkestar Nacionalne milicije: himna Rafaela de Riega kao španjolska nacionalna himna.....479

Ryszard Daniel Golianek (Poznań)

- Resonance of the November Uprising (1830-1831) in Polish and Foreign Musical Output**.....481
 Sažetak: Odjeci Studenačkog ustanka (1830. – 1831.) u poljskom i inozemnom glazbenom stvaralaštvu489

William A. Everett – Lynda Payne (Kansas City)

- Rescuing Quacks, Revolutionizing Operatic Norms, and Restoring Courtly Love through Donizetti and Romani's *L'elisir d'amore* (1832)**.....491
 Sažetak: Spašavanje nadriliječnika, revolucioniranje opernih normi i obnavljanje dvorske ljubavi u Donizettijevu i Romanijevu *Ljubavnom napitku* (1832.)499

Tomáš Slavický (Prague/Prag)

- Josef Sawerthal's *Reisebericht* as a Testimony to the Conditions and Functions of Military Bands in Hungary and Austria before 1848**.....501
 Sažetak: *Reisebericht* (Putno izvješće) Josefa Sawerthala kao svjedočanstvo o prilikama i funkcioniranju vojnih sastava u Mađarskoj i Austriji prije 1848. godine.....515

Viktor Velek (Ostrava-Prague/Prag)	
1848: Music, Master Jan Hus and Hussitism	517
Sažetak: 1848. godina: glazba, majstor Jan Hus i husitstvo.....	550
Lili Veronika Békéssy (Budapest/Budimpešta)	
Military Bands as Symbols in Pest-Buda in the 1850s.....	553
Sažetak: Vojni sastavi kao simboli grada Pešte-Budima u 1850-im godinama.....	563
Alexander Wilfing (Vienna/Beč)	
Aesthetics, Education, Liberalism: Eduard Hanslick's <i>Vom Musikalisch-Schönen</i> (1854) and Its Socio-Political Contexts	565
Sažetak: Estetika, odgoj, liberalizam: <i>O glazbeno lijepom</i> (1854.) Euarda Hanslicka i njegovi društveno-politički konteksti	578
Federico Gon (Brescia)	
Irredentism and Patriotism for All Seasons: <i>La Marinella</i> by Giuseppe Sinico (Trieste, 1854)	579
Sažetak: Iredentizam i patriotizam za sva vremena: <i>La Marinella</i> Giuseppea Sinica (Trst, 1854.).....	592
Francisco J. Giménez-Rodríguez (Granada)	
Music Tales of the Alhambra (1832-1855): Revolutions and Restorations in Spanish Salons	593
Sažetak: Glazbene priče Alhambre (1832.-1855.): revolucije i restauracije u španjolskim salonima.....	605
Ivana Tomić Ferić (Split)	
The Strongholds of Musical Life in Split in the pre-Revival Period (1815-1860)	607
Sažetak: Uporišta glazbenog života Splita u pretpreporodno doba (1815.-1860.).....	641
Maruša Zupančič (Ljubljana)	
Impact of Foreign-born Musicians on Ljubljana's Musical Life until 1860	643
Sažetak: Utjecaj stranih muzičara na glazbeni život Ljubljane do 1860.	677
Marija Benić Zovko (Zagreb)	
Institucionalizacija glazbenoga obrazovanja u Zagrebu. Začetci glazbenoga obrazovnog sustava	679
Summary: The Institutionalization of Musical Education in Zagreb. The Beginnings of the System of Musical Education.....	693
Rudolf Gusztin (Budapest/Budimpešta)	
Choral Movement and Nationalism in Nineteenth-Century Hungary	695
Sažetak: Zborski pokret i nacionalizam u Mađarskoj u 19. stoljeću	712

Tiago de Oliveira Pinto (Weimar)

Chiquinha Gonzaga and the Rise of Brazilian National Music around 1900.....713

Sažetak: Chiquinha Gonzaga i uspon brazilske nacionalne glazbe oko 1900. godine.....730

Harry White (Dublin)

'Those Unheard': English Poetry and the (Very) Late Arrival of British Musical Romanticism.....731

Sažetak: 'Ono što je nečujno': englesko pjesništvo i (vrlo) kasna pojava britanskog glazbenog romantizma742

KNJIŽEVNOST, KAZALIŠTE I KULTURA / LITERATURE, THEATRE AND CULTURE743

Koraljka Kos (Zagreb)

Hrvatska glazba i književnost u razdoblju romantizma745

Summary: Croatian Music and Literature in the Period of Romanticism.....756

Viki Jakaša Borić (Zagreb)

Staro kazalište na Trgu sv. Marka u Zagrebu – kontekst i utjecaji.....757

Summary: The Old Theatre on St Mark's Square in Zagreb. Context and Influences.....772

Snješka Knežević (Zagreb)

Mjesta rada i druženja iliraca: od Streljana i Dvorane do Kipnoga trga.....773

Summary: The Locations of the Activities and Gatherings of the Illyrians: from the Shooting Gallery and the Hall to the *Kipni* Square.....789

Arijana Kolak Bošnjak (Zagreb)

Cultural Institutions as a Platform for Political Activity: Casinos and Reading Rooms in Civil Croatia during the 1840s.....791

Sažetak: Kulturne institucije kao platforma političkog djelovanja: kazina i čitaonice u Banskoj Hrvatskoj tijekom 1840-ih.....801

Viktoria Franić Tomić (Zagreb)

Utjecaj Petra Kanavelića (1637. – 1719.) i Antuna Gleđevića (1656. – 1728.) na dramski opus Dimitrije Demetra.....803

Summary: The Influence of Petar Kanavelić (1637-1719) and Antun Gleđević (1656-1728) on the Dramatic Oeuvre of Dimitrija Demeter.....813

Katica Burić Ćenan (Zadar)**Zadarski skladatelj Giovanni Salghetti-Drioli (1814. – 1868.).****Kulturno-društveni poticaji stvaranja glazbenog opusa815**

Summary: Giovanni Salghetti-Drioli (1814-1868), the Composer

from Zadar. Cultural and Social Incentives in His Musical Oeuvre.....839

Ivana Mance (Zagreb)**Slikarice u Slovníku umjetnikah jugoslavenskih (1858. – 1860.)****Ivana Kukuljevića Sakcinskog841**Summary: Female Painters in the *Slovník umjetnikah jugoslavenskih**(Dictionary of South-Slavic Artists, 1858-1860)* by Ivan Kukuljević

Sakcinski860

Lana Šehović-Paćuka (Sarajevo)**Tragom ilirskog pokreta u BiH: osvrt na djelatnost pjevačkih i****kulturno-prosvjetnih društava.....863**

Summary: Following the Traces of the Illyrian Movement in

Bosnia and Herzegovina: a Review of Activities Effectuated

by Choral and Cultural-Educational Societies878

DODATCI – APPENDICES879**Autori – Authors881****Popis slikovnih priloga, notnih priloga i tablica – List of Illustrations,****Music Examples and Tables887****Kazalo imena – Index nominum907**

Predgovor

Ova knjiga je zbornik odabranih radova predstavljenih na međunarodnom muzikološkom i interdisciplinarnom skupu »**Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815.-1860.**«, organiziranom i održanom u povodu 200. obljetnice rođenja skladatelja Vatroslava Lisinskog (1819.–1854.) i 160. obljetnice smrti bana, političara i vojskovođe Josipa Jelačića (1801.–1859.). Temeljne ideje vodilje bile su dovođenje u šire veze glazbe, likovnih umjetnosti, književnosti i kazališta, tj. kontekstualizacija kulture općenito u društvenim i političkim pojavama unutar kojih su pojedina umjetnička djela i pokreti nastali, te kontekstualizacija pojedinih regionalnih i nacionalnih pojava u širim nadnacionalnim okvirima. Opći tematski okviri bili su dakle: život i djelo Vatroslava Lisinskog, kao i drugih njemu suvremenih hrvatskih skladatelja, s posebnim osvrtom na društveno-kulturne odrednice relevantne za ocjenu i značenje njihovih skladateljskih produkcija unutar nacionalnih, susjednih i drugih europskih glazbenih i kulturnih kontekstâ; ličnost i djelovanje Josipa Jelačića u vezi s odgovarajućim širim društveno-političkim ozračjem u Hrvatskoj i Habsburškoj Monarhiji od 1815. do 1860., s posebnim osvrtom na Jelačićeve suvremenike i njegove odnose s istaknutim ljudima njegova doba s područja politike, vojnih poslova, kao i njihovim društvenim i privatnim životima; razdoblje u europskoj glazbi između ranog i kasnog romantizma (tj. od 1820-ih do oko 1860-ih), odnosno stilovi pojedinih skladateljskih produkcija/djelâ, s posebnim osvrtom na područjâ opere i salonske glazbe; književna produkcija svih vrsta i žanrova (proza, pjesništvo, kazalište i dr.) u Hrvatskoj prije hrvatskoga narodnog preporoda (1815.–1830.) i u doba preporoda (1830.–1848.) te u poslijeilirsko vrijeme, do ranih 1860-ih; revolucije i restauracije u srednjoj i zapadnoj Europi 1815.–1860., tj. područja srednjoeuropske i zapadnoeuropske povijesti, politike, društvenih kretanja, vojnih poslova i ideologijâ, osobito s obzirom na utjecaj tih pojava na kulturne i umjetničke institucije i politike u pojedinim državama, društvima i društvenim pokretima; europske umjetnosti (arhitektura, slikarstvo, kiparstvo) u razdobljima bidermajera, romantičkog historicizma i ranog realizma, posebno teme koje obuhvaćaju pojedinačne i opće interakcije europskih i hrvatskih likovno-umjetničkih postignuća od 1815. do 1860. godine.

Zbornik je prema sadržaju i artikulaciji pojedinih priopćenja/članaka podijeljen u pet tematskih skupina: plenarna izlaganja; Vatroslav Lisinski; Josip Jelačić; glazba; književnost, kazalište i kultura.

Na **plenarnim izlaganjima** (str. 23–80) izlažu iznesena je problematika vezana uz Vatroslava Lisinskog, Johanna Gottfrieda Herdera te povijesni položaj Hrvatske u 19. stoljeću. Lisinskog i njegove zagrebačke suvremenike promatra se i ocjenjuje kroz prizmu njihovih susreta, sukoba i koegzistencije s raznim institucijama (obrazovne institucije, kazalište, koncertni prostori, sakralni prostori, privatni saloni,

glazbeni nakladnici i dr.), što im je pružalo potporu ili postavljalo zapreke u njihovim profesionalnim i privatnim životima. Dominantno zanimanje Johanna Gottfrieda Herdera za ep kao formu, odnosno životno putovanje heroja, projicira se u historijsko razdoblje od 1815. do 1860. kao briga za rođenje modernoga državnog suvereniteta, a povijest glazbe 19. stoljeća ponovno se promišlja u globalnim i političkim okvirima. Položaj hrvatskih povijesnih zemalja u 19. stoljeću razmatra se u kontekstu carstva i nacije, dviju konkurentnih ideja u Habsburškoj Monarhiji i Europi općenito. Uzlet hrvatskoga nacionalnog pokreta zbivao se s tendencijom ujedinjenja jezikom i književnošću, a oslanjao se na legitimitet dinastije, dominantnu religiju, lojalnu vojsku i historijska prava. I Monarhija i nacionalni pokret pokušavali su potvrditi svoje identitete glazbom, likovnom umjetnošću, književnošću i kazalištem.

Trinaest priloga (str. 81–327) tvore skupinu – pravu knjigu u knjizi! – koja problematizira pojedine aspekte ličnosti i djelovanja **Vatroslava Lisinskog**: Lisinski u glazbenoj historiografiji; odnos Lisinskog kao skladatelja s instrumentatorom opere *Ljubav i zloba* Karlom Wisnerom von Morgensternom; boravak Lisinskog u Novome Sadu 1847. godine; odnos Lisinskog kao mladog umjetnika s najviše pozicioniranim političarem u Hrvatskoj banom Josipom Jelačićem; glazbene heroizacije naslovnih likova u operama *Porin* V. Lisinskog i *Nikola Šubić Zrinjski* I. Zajca u svjetlu romantičarskih i nacionalnih ideja 19. stoljeća; odnos muzikologa Franje Ksavera Kuhača spram V. Lisinskog; narativi o V. Lisinskom u djelima Milana Ogrizovića i Božidara Širole s početka 20. stoljeća; kulturološka i kazališna problematika u filmu *Lisinski* (1944.) Oktavijana Miletića; uloga glazbe u procesu hrvatske integracije u Bosni i Hercegovini; prisutnost V. Lisinskog u glazbenoj kulturi Kosova; likovni prikazi V. Lisinskog s kompletnim popisom tih prikaza te V. Lisinski u suvremenoj urbanoj toponimiji gradova Republike Hrvatske. Tim za tisak priređenim priopćenjima pridodan je i cjelovit popis skladbi Lisinskoga snimljenih na sve oblike nosača zvuka.

Sljedeću skupinu od osam članaka (str. 329–464) tvore prilogi o **Josipu Jelačiću**: prikaz njegova lika kao austrijskoga časnika i hrvatskoga bana; djelovanje istaknutih visokih časnika Lavala i Alberta iz irske obitelji Nugent u Jelačićevu zaleđu u vrijeme revolucionarnih događaja 1848. godine; prigodnice i notni zapisi posvećeni Josipu Jelačiću što se čuvaju u Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu; odnos J. Jelačića i istaknutog političara, publicista i jezikoslovca Andrije Torkvata Brlića; J. Jelačić kao naručitelj umjetnina na temelju obiteljske ostavštine koja se čuva u Hrvatskome povijesnom muzeju u Zagrebu; problematika spomenika Antona Dominika Fernkorna J. Jelačiću na glavnome trgu u Zagrebu; formiranje Nacionalne garde i pokušaj organiziranja narodne hrvatske vojske u okvirima Jelačićevih vojnih reformi na temelju građe u Hrvatskome povijesnom muzeju; usporedni presjek kroz neopolutizam u Hrvatskoj i Mađarskoj od 1849. do 1859. godine.

Najveća skupina tekstova (str. 465–742) odnosi se na **glazbenu tematiku**. Autori iz deset zemalja obradili su u 15 članaka specifične pojave u raznim glazbenim kulturama Europe i Južne Amerike. Dva članka španjolskih autora obrađuju pitanje utjecaja nastupa vojnih puhačkih orkestara s transkripcijama domoljubnih djela u javnim prostorima tijekom liberalnog trogodišta (1820.–1823.) i fenomen tzv. alham-

brizma između 1830-ih i 1850-ih, odnosno umjetničkoga pokreta koji je i u glazbi, osobito salonskoj, proizveo romantički konstrukt Granade kao posljednjega europskog utočišta orijentalne egzotike. Članak autora iz Poljske daje pregled poljskih i inozemnih glazbenih djela (domoljubnih pjesama, opera, orkestralnih djela) nadahnutih jednim od ključnih trenutaka poljske povijesti, Studenačkim ustankom (1830./1831.) Poljaka usmjerenim protiv ruske okupacije dijela Poljske. Članak američko-engleskog autorskog dvojca bavi se podjednako medicinskim aspektom afro-dizijaka, fenomenom nadriliječništva, kao i revolucioniranjem nekih opernih normi u Donizettijevoj operi *Ljubaoni napitak* iz 1832. godine. Od dvaju članaka čeških autora, jedan se bavi problematikom uvjeta djelovanja i funkcijama vojnih glazbenih sastava u vojnom i civilnom životu u multinacionalnom dunavskom kulturnom prostoru Austrije i Mađarske tijekom 19. stoljeća, a drugi članak upozorava na dosad zanemareni husovsko-husitski aspekt češke glazbe u revolucionarnoj 1848. godini sa stihovima nacionalnog, vjerskog i domoljubnog karaktera, recikliranjem u glazbi starijih i inozemnih materijala, te donosi u prilogu svojevrsno utemeljenje husovsko-husitske revolucionarne pjesmarice. Od dvaju priloga mađarskih autora jedan se nadovezuje na temu vojnih glazbenih sastava s primjerima iz Mađarske 1850-ih, ističući njihovu funkciju kao jednoga od nositelja lokalne glazbene scene (kazalište, zabava, dokolica, koncerti), ali i kao nadnacionalnih simbola višenacionalne Monarhije. Drugi prilog iz Mađarske obrađuje fenomen mađarskoga zbornskog pokreta, navodeći ga kao ogledni primjer društvene i kulturne situacije u kojoj ideologija (nacionalizam) označava jednu kulturnu instituciju (zbornski pokret). Austrijski prilog bavi se širokom ideološkom pozadinom pozitivističke orijentacije u estetičkim napisima bečkoga muzikologa Eduarda Hanslicka, motivirane kulturnom, znanstvenom i obrazovnom politikom habsburške Austrije sredinom i u drugoj polovici 19. stoljeća. Talijanski prilog rekonstruira događaje oko opere *La Marinella* (1854.) talijanskoga skladatelja Giuseppea Sinica, čija evokativna i domoljubna moć svjedoči o Trstu kao zasebnom društveno-kulturnom i političkom fenomenu Italije, gdje su se patriotizam i iredenta mijenjali ovisno o promjenama geopolitičkog konteksta od sredine 19. do sredine 20. stoljeća. Dva priloga hrvatskih autora u toj skupini članaka bave se ishodištima glazbenoga života Splita i presjekom njegovih bitnih čimbenika u širem kontekstu kulturnih i društveno-političkih uvjeta u pretpreporodnom razdoblju (1815.–1860.) te institucionalizacijom glazbenoga obrazovanja u Zagrebu koja je počela osnutkom glazbene škole Hrvatskoga glazbenog zavoda 1829. godine, istražujući njezine korijene u društveno-političkom kontekstu i državnim pravnim mjerama kao okvirima njezinih odrednica. Slovenski prilog raspravlja o glazbenim prilikama u Ljubljani od kraja 18. do sredine 19. stoljeća, s naglaskom na utjecaj stranih glazbenika, uglavnom podrijetlom iz čeških zemalja, koji su svoje glazbeno znanje, vještine i ideje ugrađivali u djelatnost ljubljanskih glazbenih institucija (Filharmeničko društvo, Biskupska kapela, Staleško kazalište, vojne glazbe). Jedini prilog koji se u cijelom zborniku bavi glazbom jedne izvaneuropske zemlje jest onaj koji predstavlja i obrađuje nastanak i razvitak brazilske nacionalne glazbe nakon kolonijalnoga razdoblja (poslije 1822. godine) s nizom transkulturnih pojava, kao što su utjecaji

portugalske, austrijske, talijanske i njemačke glazbe, poglavito preko građanskih okupljanja u umjetničkim društvima i gradskim salonima; pritom se u usponu brazilske nacionalne glazbe, uz neke druge ličnosti, posebno ističe uloga pijanistice, pedagoginje, skladateljice i dirigentice Chiquinhe Gonzage (1847.–1935.). Prilog irskoga muzikologa raspravlja o fenomenu kasne pojave britanskoga glazbenog romantizma, što se ne može shvatiti kao promašaj ili osiromašenje, nego kao radikalni izraz estetičke provenijencije, odnosno kao činjenica da je engleska poezija znatno ranije i dugo anticipirala i postigla prisnost i unutarnjost svojstvene njemačkom glazbenom romantizmu između 1820. i 1860. godine.

Posljednjoj skupini pripada osam članaka (str. 743–877) s područjâ **književnosti, kazališta i kulture općenito**, uključujući **likovne umjetnosti**. Osim jednoga, autori svih ostalih priloga su iz Hrvatske. Dva priloga s područja književnosti obrađuju dio odnosa književnosti i vokalne glazbe u Hrvatskoj u razdoblju romantizma (ilirsko i poslijeilirsko razdoblje) s popisom od 40 pjesničkih imena čije su pjesme uglazbila trojica najuglednijih skladatelja ilirske epohe (V. Lisinski, F. Wiesner Livadić, I. Padovec). Drugi se prilog bavi malo poznatim utjecajem hrvatskih baroknih pjesnika Petra Kanavelića i Antuna Gleđevića na glavni opus sredine 19. stoljeća na području historijske drame što ga je napisao dramatičar i libretist Dimitrija Demeter. Jedini prilog s područja kazališta bavi se kontekstima nastanka i utjecajima kojima su bili izloženi tvorci zgrade staroga zagrebačkog kazališta na Trgu sv. Marka na Gradecu, modernoga poslijebaroknog zdanja koje je bilo u funkciji između 1834. i 1895. godine. Poseban prilog je i pregled s raspravom o mjestima rada i druženja iliraca na relativno uskom području zagrebačkoga Gornjeg grada i obližnjega parka Tuškanac, privatnih i javnih prostora političkog, kulturnog i društvenog života pripadnika i simpatizera nacionalnog pokreta sredinom 19. stoljeća. Ostali prilozii obrađuju razna područja kulture: kazina i čitaonice koje kao kulturne ustanove djeluju 1840-ih, okupljajući pristaše suprotstavljenih političkih opcija u Banskoj Hrvatskoj; kulturno-društvene odrednice stvaranja glazbenoga opusa zadarskoga skladatelja Giovannija Salghetti-Driolija (1814.–1868.), središnje ličnosti glazbenoga života Zadra sredinom 19. stoljeća; prisutnost i zastupljenost osam južnoslavenskih slikarica u kapitalnom leksikonu *Slovník umjetnikah jugoslavenskih* (1858.–1860.) Ivana Kukuljevića Sakcinskog, propitujući njihov onodobni i suvremeni status u odgovarajućim nacionalnim kulturama; te napokon osvrt na djelatnost pjevačkih i kulturno-prosvjetnih društava Hrvata u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrijske uprave koji su javnim istupima zastupali ideje narodnoga preporoda, odnosno ilirskoga pokreta.

Službeni jezici skupa bili su hrvatski i engleski; međutim, neki su se autori iz Hrvatske odlučili svoje priloge objaviti na engleskom, iako su ih na skupu bili izložili na hrvatskome jeziku. Svi su članci opremljeni sažetcima na hrvatskom ili engleskom (ovisno o jeziku glavnoga teksta), ključnim riječima te UDK i DOI brojevima. Cijeli se zbornik sastoji od 47 članaka opremljenih svim potrebnim znanstvenim aparatom, a bili su prethodno recenzirani 'na slijepo'. Autori članaka su ugledni muzikolozi, skladatelji, povjesničari, povjesničari umjetnosti i medicine, teatrolozi i povjesničari kulture iz Austrije, Bosne i Hercegovine, Češke Republike, Hrvatske,

Irske, Italije, Mađarske, Njemačke, Poljske, SAD-a, Slovenije, Srbije i Španjolske. Organizatori skupa i urednici zbornika svjesni su činjenice da bi tako široko zasnovana tematika i na nacionalnom i nadnacionalnom planu mogla rezultirati neiscrpivim nizom zbornika s komplementarnim i/ili sličnim sadržajima. No naše je na faktografiji utemeljeno mišljenje da i ovaj zbornik ispunjava temeljne pretpostavke izvornih znanstvenih istraživanja, tj. da se na ovcem nizu konzultiranja i analize primarne i sekundarne dokumentacije (partiture glazbenih djela, opći arhivski i povijesni dokumenti, glazbene zbirke i arhivi, artefakti u muzejima, umjetničke zbirke i kipovi, književni i kazališni tekstovi, privatne ostavštine, dosad objavljeni novinski, stručni i znanstveni tekstovi, filmovi, individualne i kolektivne memorije, medicinska dokumentacija, arhitektonska baština i dr.) stiglo do većega broja vrijednih znanstvenih otkrića i zanimljivih novih spoznaja. Posebna vrijednost je neposredna mogućnost usporedbe pojedinih istorodnih regionalnih, nacionalnih i/ili nadnacionalnih, odnosno univerzalnih fenomena na temelju paralelnog donošenja tekstova i njihova sučeljavanja unutar istoga knjižnog izdanja, čime se postiže potrebna veća objektivizacija i moguća relativizacija pojedinačnog i njegovo uzdizanje na razinu općeg i pojmovnog kao ciljane znanstveničke nadgradnje.

Urednici

Foreword

This book is a collection of selected papers presented at the international musicological and interdisciplinary conference »**Music, Arts and Politics: Revolutions and Restorations in Europe and Croatia, 1815-1860**«, held on the occasion of the 200th anniversary of the birth of composer Vatroslav Lisinski (1819-1854) and the 160th anniversary of the death of *Ban*, politician and military leader Josip Jelačić (1801-1859). The basic guiding idea was to bring into a closer relationship music, fine arts, literature and theatre, i.e. the contextualization of culture in general in social and political phenomena within which individual works of art and movements arose, and the contextualization of individual regional and national phenomena in a broader supranational context. The general thematic frameworks were: the life and work of Vatroslav Lisinski, as well as other contemporary Croatian composers with special regard to socio-cultural determinants relevant to the assessment and meaning of their compositional productions within national, neighbouring and other European musical and cultural contexts; the personality and activities of Josip Jelačić in relation to the corresponding wider socio-political atmosphere in Croatia and the Habsburg Monarchy in the period 1815-1860, with special regard to Jelačić's contemporaries and his relations with the prominent people of his time in politics, military affairs, as well as their social and private lives; the period in European music between early and late Romanticism (the years from around 1820 to around 1860), i.e. the styles of individual composer productions/works with special regard to the fields of opera and salon music; literary production of all types and genres (prose, poetry, theatre, etc.) in Croatia for the periods before (1815-1830) and during the Croatian National Revival (1830-1848) and in the post-Illyrian period until the early 1860s; revolutions and restorations in Central and Western Europe 1815-1860, i.e. the areas of Central and Western European history, politics, social movements, military affairs and ideologies, especially given the impact of these phenomena on cultural and artistic institutions and policies in individual states, societies and social movements; of European art (architecture, painting, sculpture) in the periods of Biedermeier, Romantic historicism and early realism, especially topics whose contents deal with individual and general interactions of European and Croatian artistic achievements during the period 1815-1860.

According to the content and articulation of individual papers/articles, this Proceedings is divided into five thematic groups: plenary presentations; Vatroslav Lisinski; Josip Jelačić; music; literature, theatre and culture.

Plenary lectures (pp. 23-80) present issues related to Vatroslav Lisinski, Johann Gottfried Herder and the historical position of Croatia in the 19th century. Lisinski and his contemporaries from Zagreb are observed and evaluated through the prism of their meetings, conflicts and coexistence with various institutions (educational institutions, theatre, concert venues, sacred spaces, private salons, music publishers, etc.), which supported or hindered them in their professional and private lives. Jo-

hann Gottfried Herder's dominant interest in the epic as a form, that is, the life journey of a hero, is projected into the historical period of 1815-1860 as a concern for the birth of modern state sovereignty, and the history of 19th-century music is being rethought in a global and political context. The position of Croatian historical provinces in the 19th century is considered in the context of Empire and nation, two competing ideas in the Habsburg Monarchy and Europe in general. The rise of the Croatian national movement took place with a tendency to unification in language and literature, and relied on the legitimacy of the dynasty, the dominant religion, a loyal army and historical rights. Both the Monarchy and the national movement sought to affirm their identities through music, fine arts, literature, and theatre.

Thirteen contributions (pp. 81-327) form a group of articles – a real book in a book! – that problematizes certain aspects of **Vatroslav Lisinski's** personality and work: Lisinski in music historiography; Lisinski's relationship as a composer with the orchestrator of the opera *Ljubav i zloba* (*Love and Malice*) Karl Wisner von Morgenstern; Lisinski's stay in Novi Sad in 1847; Lisinski's relationship as a young artist with the highest-ranking politician in Croatia, *Ban* Josip Jelačić; musical heroization of the title characters in the operas of *Porin* by V. Lisinski and *Nikola Šubić Zrinjski* by I. Zajc in the light of Romanticist and national ideas of the 19th century; the relationship of musicologist Franjo Ksaver Kuhač towards V. Lisinski; narratives about V. Lisinski in the works of Milan Ogrizović and Božidar Širola from the beginning of the 20th century; cultural and theatrical issues in the film *Lisinski* (1944) by Oktavijan Miletić; the role of music in the process of Croatian integration in Bosnia and Herzegovina; the presence of V. Lisinski in the musical culture of Kosovo; V. Lisinski's art presentations with a complete list of these depictions; and V. Lisinski in contemporary urban toponymy of the cities of the Republic of Croatia. With these papers prepared as scholarly articles a complete subsequently included list of Lisinski's compositions recorded on all forms of sound media has been added.

The next group (pp. 329-464) consists of eight articles about **Josip Jelačić**: a depiction of his character as an Austrian officer and Croatian *Ban*; the activities of prominent senior officers Laval and Albert of the Irish Nugent family in the Jelačić background during the revolutionary events of 1848; occasional songs and music scores dedicated to Josip Jelačić kept in the Croatian History Museum in Zagreb; the relationship between J. Jelačić and the prominent politician, publicist and linguist Andrija Torkvat Brlić; J. Jelačić as a client of works of art based on the family legacy kept in the Croatian History Museum in Zagreb; the issue of the monument of J. Jelačić by Anton Dominik Fernkorn on the main square in Zagreb; the formation of the National Guard and an attempt to organize the Croatian People's Army within the framework of Jelačić's military reforms based on the material in the Croatian History Museum; a comparative cross-section through Neoabsolutism in Croatia and Hungary in the period from 1849 to 1859.

The largest group of texts (pp. 465-742) relates to **musical themes**. Authors from ten countries in 15 articles have addressed specific phenomena in the various musical cultures of Europe and South America. Two articles by Spanish authors deal with

the question of the influence of the performance of military wind orchestras with transcriptions of patriotic works in public spaces during the liberal Triennium (1820-1823) and the phenomenon of so-called alhambrism between the 1830s and 1850s, that is, the artistic movement that also in music, especially salon-music, produced the romantic construct of Granada as the last European refuge of oriental exoticism. The author's article from Poland provides an overview of Polish and foreign musical works (patriotic songs, operas, orchestral works) inspired by one of the key moments in Polish history – the November Uprising (1830-1831) of Poles directed against the Russian occupation of part of Poland. The article by the American-English duo deals equally with the medical aspect of aphrodisiacs, the phenomenon of quackery as well as the revolutionization of some operatic norms in Donizetti's 1832 opera *L'elisir d'amore*. Of the two articles by Czech authors, one deals with the issue of the conditions of the operation and functions of military music bands in military and civilian life in the multinational Danube cultural space of Austria and Hungary during the 19th century; the second article draws attention to the hitherto neglected Hus-Hussite aspect of Czech music in the revolutionary year of 1848 with verses of national, religious and patriotic character, the recycling of older and foreign materials in music, and encloses a kind of Hus-Hussite revolutionary songbook. Of the two contributions by Hungarian authors, one builds on the theme of military music bands with examples from Hungary during the 1850s, emphasizing their function as one of the bearers of the local music scene (theatre, entertainment, leisure, concerts), but also as supranational symbols of the multinational Monarchy. The second article from Hungary deals with the phenomenon of the Hungarian choral movement, citing it as an example of a social and cultural situation in which ideology (nationalism) marks a cultural institution (choral movement). The Austrian article deals with the broad ideological background of the positivist orientation in the aesthetic writings of the Viennese musicologist Eduard Hanslick, motivated by the cultural, scientific and educational policy of Habsburg Austria in the middle and second half of the 19th century. The Italian article reconstructs the events surrounding the opera *La Marinella* (1854) by Italian composer Giuseppe Sinico, whose evocative and patriotic power testifies to Trieste as a separate socio-cultural and political phenomenon of Italy where patriotism and irredentism have changed depending on wider changes in the geopolitical context since the mid-19th century until the middle of the 20th century. Two contributions by Croatian authors in this group of articles deal with the strongholds of the musical life of Split and the intersection of its important factors in the broader context of cultural and socio-political conditions in the pre-Revival period (1815-1860), and the institutionalization of music education in Zagreb, which started with the foundation of the Croatian Music Institute music school in 1829, exploring its roots in the socio-political context and state legal measures as a framework for its determinants. The Slovenian article discusses the musical situation in Ljubljana from the end of the 18th to the middle of the 19th century with an emphasis on the influence of foreign musicians, mostly from Czech countries, who incorporated their musical knowledge, skills and ideas into the activities of Ljublja-

na music institutions (Philharmonic society, Bishop's chapel, Estates Theatre, military music). The only contribution to the music of a non-European country is the one that presents and deals with the emergence and development of Brazilian national music after the colonial period (since 1822) with a number of transcultural phenomena such as the influences of Portuguese, Austrian, Italian and German musics, especially via civic gatherings in art societies and city salons; in the rise of Brazilian national music, along with some other personalities, the role of the female pianist, pedagogue, composer and conductor Chiquinha Gonzaga (1847-1935) stands out. An article by an Irish musicologist discusses the phenomenon of the late arrival of British musical Romanticism, which cannot be understood as a failure or impoverishment, but as a radical expression of aesthetic provenance, i.e. the fact that English poetry had long anticipated and achieved the intimacy and interiority definitive of German musical Romanticism between 1820 and 1860.

The last group includes eight articles (pp. 743-877) from the fields of **literature, theatre and culture** in general, including the fine arts. Except for one, the authors of all other articles are from Croatia. Two articles in the field of literature deal with a part of the relationship between literature and vocal music in Croatia in the Romantic period (Illyrian and post-Illyrian period) with a list of 40 names of poets whose songs were set to music by three most prominent composers of the Illyrian era (V. Lisinski, F. Wiesner Livadić, I. Padovec). The second article deals with the little-known influence of Croatian Baroque writers Petar Kanavelić and Antun Gleđević on the main opus of the mid-19th century in the field of historical drama, written by playwright and librettist Dimitrija Demeter. The only contribution from the field of theatre deals with the contexts of origin and the influences to which the creators of the building of the old Zagreb theatre on St Mark's Square in Gradec, a modern post-Baroque building that performed its function between 1834 and 1895. A specific contribution is an overview of the places of work and socializing of Illyrians in the relatively narrow area of Zagreb's Upper Town and nearby Tuškanac Park, private and public spaces of political, cultural and social life of members and sympathizers of the national movement in the mid-19th century. Other articles deal with various areas of culture: casinos and reading rooms that operated as cultural institutions in the 1840s, gathering supporters of opposing political options in Civil Croatia; cultural and social determinants around the creation of the musical opus of the Zadar composer Giovanni Salghetti-Drioli (1814-1868), the central figure of the musical life of Zadar in the middle of the 19th century; the presence and representation of eight South Slavic female painters in the capital lexicon *Slovník umjetnikah jugoslavenskih* (1858-1860) by Ivan Kukuljević Sakcinski, questioning their former and contemporary status in the respective national cultures; and finally a review of the activities of singing and cultural-educational societies among Croats in Bosnia and Herzegovina during the Austrian administration, who with their public appearances promoted the ideas of the national revival, i.e. the Illyrian movement.

The official languages of the conference were Croatian and English, but some authors from Croatia decided to publish their papers in English, even though they

had presented them in Croatian at the conference. All articles are equipped with abstracts in Croatian or English (depending on the language of the main text), keywords and UDC and DOI numbers. The entire Proceedings consists of 47 articles supplied with all the necessary scientific apparatus, and were previously peer-reviewed 'blindly'. The authors of the articles are eminent musicologists, composers, historians, art and medical historians, teatrologists and cultural historians from Austria, Bosnia and Herzegovina, the Czech Republic, Croatia, Ireland, Italy, Hungary, Germany, Poland, the USA, Slovenia, Serbia and Spain. The organizers of the conference and the editors of this Proceedings are fully aware of the fact that such a broadly based topic at both the national and supranational level could result in an inexhaustible series of collections of scholarly articles with complementary and/or similar content. However, our opinion is that this collection also meets the basic assumptions of original scientific research, i.e. that a larger series of consultations and analyses of primary and secondary documentation (scores of musical works, general archival and historical documents, music collections and archives, artifacts in museums, art collections and statues, literary and theatrical texts, private legacies, previously published newspaper, professional and scientific texts, films, individual and collective memories, medical documentation, architectural heritage, etc.) reached a number of valuable scholarly discoveries and interesting new perspectives. Of special value is the immediate possibility of comparing similar individual regional, national and/or supra-national, i.e. universal phenomena in the setting of the same book edition, thus possibly achieving greater objectification and relativization of the individual, and its elevation to the level of the general and conceptual.

Editors